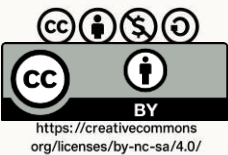

Masa Başı Eylem Araştırması. Ortak Raporlarının Derlenmesi Includeme+

www.includememedia.eu

This work is licensed under

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

* Atık yönetimine ilişkin not: Lütfen bu belgeyi renkli yazdırmak yerine gri tonlamalı veya siyah-beyaz olarak yazdırınız. Lütfen kağıdın her iki yüzüne de yazdırınız (çift taraflı baskı) ve mümkünse birden fazla slayt veya sayfayı tek bir sayfaya sığdırarak yazdırınız.

Co-funded by
the European Union

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. Ancak ifade edilen görüş ve düşünceler yalnızca yazar(lar)a ait olup Avrupa Birliği'nin veya Avrupa Eğitim ve Kültür Yürütme Ajansı'nın (EACEA) görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. Ne Avrupa Birliği ne de EACEA bunlardan sorumlu tutulamaz.

İÇERİK

1.Giriş	3
2.Metodoloji	4
3.Kapsayıcı Medya nedir?	6
4.Bir Arada Saygılı Yaşam ve Nefret Söylemi	9
5.Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Kapsayıcılık	15
6.Çıkarılan Dersler, Zorluklar ve Fırsatlar	23
7.Savunmasız Topluluklar, Göçmenler ve Mülteciler için Dijital Kapsayıcılık Üzerine Sonuçlar	26
8.Yetkinlikler ve Beceriler Üzerine Çalışmaya İlişkin Son Öneriler	28

01

Giriş

INCLUDE ME+, arabuluculuk yoluyla kapsayıcılığı temel alarak yeni bir eğitim programı geliştirmeyi ve yükseköğretim kurumlarındaki eğitimcileri, dijital medya sağlayıcılarını, sivil toplum kuruluşlarını ve öğrencileri dijital medyanın geleceğini şekillendirmede sorumlu ve aktif iş birliği yapan paydaşlar hâline getirmeyi amaçlamaktadır. Böylece dijital medyanın Avrupa genelinde kapsayıcılığa, katılıma ve barış inşasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu rapor, dışlanma riski taşıyan savunmasız grupların dijital kapsayıcılık sürecinde belirleyici olan en kritik unsurları tespit etmeye odaklanan WP2 kapsamında hazırlanmıştır. Raporun temel amacı; başta mülteciler ve göçmenler olmak üzere dışlanma riskiyle karşı karşıya olan grupların dijital kapsayıcılığına ilişkin karmaşık süreçte öne çıkan tartışma ve düşünce unsurlarını bir araya getirmektir. Bu unsurların ortaya konulması, içerik üreticileri ile yükseköğretim kurumları (YÖK) ve sivil toplum kuruluşları (STK) gibi kilit paydaşlarla iş birliği yapılırken içerik üretimi konusunda yeni yaklaşımların geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır. Raporun bulguları, IncludeMe+ eğitim programının kurucu temeli niteliğini taşımaktadır.

Bu rapor, Avrupa bağlamına odaklanan 1 ulusal rapor ile Danimarka, Finlandiya, Almanya, İrlanda, İspanya, Türkiye ve Ukrayna'da proje ortakları tarafından Mayıs–Aralık 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen masa başı araştırma kapsamında hazırlanan 7 ulusal raporun temel sonuçlarının bir derlemesidir.

02

Metodoloji

Dijital medya ve kapsayıcılık üzerine gerçekleştirilen bu çalışmanın geliştirilmesinde, proje ortakları literatür taramasını alan uzmanlarıyla yapılan derinlemesine görüşmelerle birleştiren nitel bir yöntemsel yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşım, hem mevcut durumun genel bir görünümünü sunmayı hem de alandaki uzmanların özel bilgi ve deneyimlerine dayanan ayrıntılı bir analiz sağlamayı amaçlamaktadır.

Literatür Taraması

İlk aşamada, alfabetik sırayla Danimarka, Finlandiya, Almanya, İrlanda, İspanya, Türkiye ve Ukrayna olmak üzere 7 ülkede dijital medya ve kapsayıcılık alanındaki araştırmaların mevcut durumunu anlamaya yönelik sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bunların yanı sıra, daha geniş Avrupa bağlamını ele alan bir rapor da bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Bu süreç birbirini izleyen birkaç aşamada gerçekleşti:

- Kaynak tarama ve derleme: Akademik veri tabanları, kurumsal ve politika belgeleri, hükümet kurumları ve bağımsız kuruluşlara ait çalışmalar, raporlar

- Dijital haklar ve medya alanında uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ile uzmanlaşmış dergilerdeki bilimsel yayınlara da başvurulmuştur.
- Seçim ve sınıflandırma: En ilgili çalışmaları seçmek amacıyla dahil etme ve dışlama kriterleri belirlenmiş; özellikle dijital medya konusunu ve dışlanma riski taşıyan grupların temsili ile katılımına ilişkin meseleleri ele alan çalışmalara öncelik verilmiştir.
- Bilgi analizi ve sentezi: Seçilen kaynakların eleştirel ve karşılaştırmalı bir okuması gerçekleştirilmiş; dijital kapsayıcılık konusundaki temel eğilimler, zorluklar ve fırsatlar belirlenmiştir. Bulgular, analiz ve tartışmayı kolaylaştırmak amacıyla tematik kategoriler halinde düzenlenmiştir.

Derinlemesine Görüşmeler

Literatür taramasının bulgularını tamamlamak ve araştırmayı uzman bakış açılarıyla zenginleştirmek amacıyla, dijital iletişim ve sosyal kapsayıcılık alanında üç uzmanla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Metodoloji

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, dışlanma riski altındaki grupların dijital medyada kapsayıcılığına ilişkin katılımcıların algılarını, deneyimlerini ve analizlerini daha derinlemesine incelemek üzere tasarlanmıştır. Bu kapsamda; bilgiye erişimde karşılaşılan engeller, söz konusu grupların dijital alandaki temsili ve aktif katılımlarını teşvik etmeyi amaçlayan girişimler gibi konular ele alınmıştır.

Veri Üçgenlemesi ve Analizi

Literatür incelemesi ve derinlemesine görüşmeler olmak üzere, bu iki metodolojik stratejinin bir arada kullanılması, çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini pekiştiren bir veri üçgenlemesine olanak tanımıştır. Literatür incelemesinde elde edilen bilgiler aynı zamanda görüşülen uzmanların görüşlerini, deneyimlerini bağlamsal açıdan değerlendirmek ve karşılaştırmak için bir temel oluşturmuştur. Bu sayede; örtüşen noktaların, farklılıkların ve yeni düşünce hatlarının tespit edilmesi mümkün olmuştur.

Bu kapsamlı yaklaşım, dijital medyada kapsayıcılığın güncel bir değerlendirmesini sunmanın ötesinde, dijital ortamda az temsil edilen grupların daha hakkaniyetli biçimde yer bulmasını destekleyen strateji ve politikaların geliştirilmesine yönelik değerli katkılar da sağlamaktadır.

Farklı ortakların yaklaşımlarını ortak bir zeminde buluşturmak amacıyla içerikler, yöntemler ve ortak bir rapor yapısının belirlenmesini hedefleyen bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu derlemenin de izleyeceği ulusal rapor yapısı şu bölümlerden oluşmaktadır:

1. Kapsayıcı Dijital Medya Nedir?
 - Ulusal verilere göre tanım ve kapsam (Uzmanlar, makaleler vb.)
 - Dijital medyanın çeşitlilik ve kapsayıcılığı teşvik etmedeki rolü
2. Dijital Medyada Saygılı Birlikte Yaşam
 - Çevrimiçi saygılı etkileşimlerin teşvik edilmesi
 - Nefret Söylemi ve Çevrim İçi Tacizle Mücadele
 - Karşılıklı Saygıya Dayalı Dijital Topluluklar Oluşturma
3. Dijital Medya Yoluyla Sosyal Kapsayıcılık
 - Dijital Uçurum ve Sosyal Eşitsizlik
 - Erişilebilir Tasarım ve Evrensel Tasarım İlkeleri
 - Dijital Platformlar Aracılığıyla Marjinalleştirilmiş Toplulukların Güçlendirilmesi
4. Çıkarılan Dersler, Zorluklar ve Fırsatlar
 - Ulusal Düzeyde Girişimler: Deneyimler, Etkiler ve Çıkarılan Dersler
 - Gelecek Eğilimler ve Yönelimler
 - Öğrenilen Dersler ve Başarı Faktörleri
5. Sonuç
 - Temel Bulguların Özeti
 - PAR Açısından Çıkarımlar

Ortaklar, masa başı araştırmasını coğrafi ve tematik bağlama uyarlayarak geliştirmiştir. Bu kapsamda 7 ulusal rapor ve 1 Avrupa bağlamı raporu olmak üzere toplam 8 rapor hazırlanmıştır. Mevcut rapor, ulusal ve Avrupa bağlamındaki raporların verilerinin ve temel tartışma unsurlarının sistematik bir şekilde bir araya getirilmiş hâlidir.

03

Kapsayıcı Medya Nedir?

3.1. Ön Kavramlar: Dijital Kapsayıcılık ve Kesişimsel Ayrımcılık

Kapsayıcı dijital medyanın tanımlarına ve dijital medyanın kapsayıcılık açısından taşıdığı potansiyele geçmeden önce, dijital kapsayıcılık kavramının ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler, dijital kapsayıcılığı; "her yerde ve herkes için dijital teknolojileri, hizmetleri ve bununla bağlantılı fırsatları kullanma, yönlendirme ve tasarlamaya yönelik hakkaniyetli, anlamlı ve güvenli erişim" olarak tanımlamaktadır.

Bu bağlamda, Dijital On Yıl için Dijital Haklar ve İlkeler Avrupa Bildirgesi, Bölüm II- Dayanışma ve Kapsayıcılık şunları kabul etmektedir: "Teknoloji, insanları birbirinden ayırmak için değil, bir araya getirmek için kullanılmalıdır.

Dijital dönüşüm, adil ve kapsayıcı bir topluma ve ekonomiye katkıda bulunmalı ve tüm insanlara fayda sağlamalıdır. Toplumsal cinsiyet dengesini gözetmeli; başta yaşlılar, kırsal kesimlerde yaşayanlar, engelli bireyler veya toplumun dışına itilmiş, savunmasız ya da haklarından yoksun bırakılmış kişiler ile bunlar adına hareket edenler olmak üzere herkese fayda sağlamalıdır. Aynı zamanda kültürel ve dilsel çeşitliliği de teşvik etmelidir."¹

1. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123(01))

Kapsayıcı Medya Nedir?

Şunu belirtmek gerekir ki, incelenen kaynakların bir kısmı ve görüşülen uzmanlar, dijital kapsayıcılık konusunda önceki tanımların hiçbirinde doğrudan yer almayan ancak bu alanda strateji geliştirme açısından son derece önemli olan bir kavrama dikkat çekmiştir. Bu kavram kesişimseliktir.

Hem literatür hem de uzmanlar, gerçek hayatta yaşanan ayrımcılık ve eşitsizlik biçimlerinin dijital dünyada da aynen karşımıza çıktığını vurgulamıştır. Konuya ilişkin şu saptama oldukça çarpıcıdır: "Sosyal medyada ayrımcılık, ırkçılık ve taciz yaşanıyor; çünkü bunlar toplum olarak zaten yaşadığımız şeylerin bir yansıması. Sanal dünya, fiziksel dünyanın aynası oluyor."

Bu bakış açısından hareketle, farklı eşitsizliklerin bir arada ve iç içe yaşanması yani kesişimsellik, bireylerin dijital medyayı sağlıklı ve dengeli bir şekilde kullanmasının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, bir kişinin dijital ortamda içeriklere nasıl eriştiği ne ürettiği ne tükettiği ve nasıl ilişki kurduğu; o kişinin toplumda sahip olduğu ayrıcalıklardan ya da maruz kaldığı eşitsizliklerden doğrudan etkilenmektedir.

Kesişimsel Ayrımcılık Nedir?

Kesişimsel ayrımcılık kavramı, Avrupa Konseyi tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Kesişimsel ayrımcılık; iki veya daha fazla ayrımcılık gerekçesinin bir arada etkileşime girmesinin, bu gerekçelerin ayrı ayrı işlemlerinden nitel olarak farklı bir dezavantaj yaratabileceği anlayışını yansıtmaktadır. Bu kavram, birden fazla gerekçeye dayalı tüm ayrımcılık biçimlerini kapsayan genel bir terim olan 'çoklu ayrımcılık'tan farklıdır. Kesişimsel ayrımcılık, gerekçelerin etkileşiminin doğası gereği birbirini güçlendirici ve çarpan etkisi yaratan bir nitelik taşıdığı fikrini içermektedir."

Yaş, cinsiyet, ten rengi, gelir düzeyi, din, cinsel yönelim gibi unsurlar bir araya geldiğinde ayrımcı bir eyleme zemin hazırlayabilir. Siyahi eşcinsel kadınlara yönelik nefret söylemi buna somut bir örnek oluşturmaktadır.

3.2 Kapsayıcı Dijital Medyanın Tanımları

Ulusal raporlar, dijital medya ve kapsayıcılıkla ilgili olguların kavranışındaki zenginliği ve çeşitliliği açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, kapsayıcı dijital medyanın tanımlanma biçimine de yansımaktadır. Tanımlar arasında hem ortak noktalar hem de farklılıklar bulunmaktadır. Ortak unsurlar şunlardır:

o **Herkese Erişilebilirlik:** Her üç tanım da dijital medyanın; bireysel yeteneklerden veya geçmişten bağımsız olarak herkese erişilebilir olmasını sağlamanın önemine vurgu yapmaktadır.

o **Çeşitlilik ve Kapsayıcılık:** Her tanım, toplumun dışında kalan veya yeterince temsil edilemeyen grupların görünür kılınması ve eşit katılımlarının güvence altına alınması gerektiğinin altını çizmektedir.

o **Engellerin Ortadan Kaldırılması:** Tüm tanımlar; kapsayıcı bir dijital ortam oluşturabilmek için teknolojik, toplumsal veya sistemsel nitelikteki engellerin aşılmasının zorunlu olduğunu kabul etmektedir.

o **Farklı Bakış Açılarının Teşvik Edilmesi:** Tanımlar, dijital içeriklerin azınlıklar dahil olmak üzere geniş bir kesimin sesini ve bakış açısını yansıtmaları gerektiğinin altını çizmektedir.

2 Council of Europe <https://www.coe.int/en/web/committee-antidiscrimination-diversity-inclusion/intersectional-discrimination>

Kapsayıcı Medya Nedir?

Farklılıklar arasında:

- Bazı tanımlar, dijital dönüşüme ve kapsayıcılığı savunmadaki uzman ile araştırmacı rolüne odaklanmaktadır. Erişilebilirliğe değinilmekle birlikte, asıl vurgu daha geniş bir perspektiften yapılmakta; dijital ortamlarda farklı bakış açılarına duyulan ihtiyaç ön plana çıkarılmaktadır.
- Diğer bazı tanımlar ise kamu yayıncılığında kapsayıcılığı aktif biçimde şekillendiren ulusal politika çerçevelerinin önemine dikkat çekmektedir.

Bir kısım tanım ise çok daha ayrıntılı ve kapsamlı bir yaklaşım sergilemekte; teknolojik engelleri, sosyoekonomik kapsayıcılığı ve kalıp yargılardan kaçınma gerekliliğini açıkça ele almaktadır. Bu tanımlar yalnızca temsil meselesinin ötesine geçerek çeşitliliğin dijital medyanın her alanına entegre edilmesini vurgulamakta ve toplumun dışında kalan toplulukların aktif katılımını teşvik etmektedir.

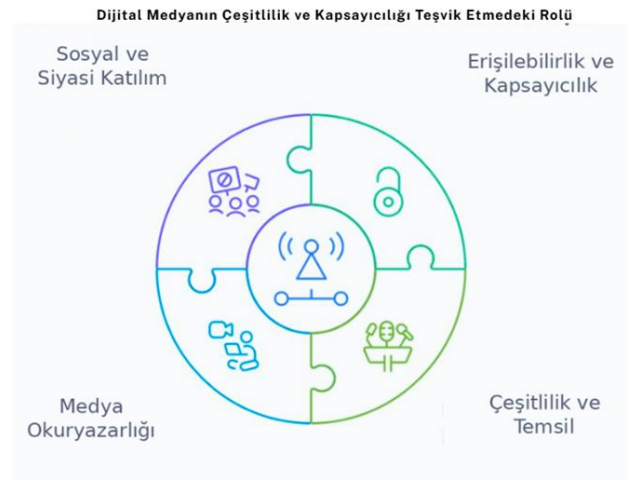
Bu rapor kapsamında, kapsayıcı dijital medyanın özellikleri aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır: Kapsayıcı dijital medya, engel durumu, kimlik, etnik köken, cinsiyet yaş veya sosyoekonomik statüden bağımsız olarak bireylerin bilgiye eşit erişimini ve katılımını güvence altına almak amacıyla tasarlanmış dijital platform, araç ve içeriklerdir.

Bu medya araçları yalnızca çeşitliliği yansıtmakla kalmamalı; tasarım, üretim ve yayım süreçlerinin her aşamasına çeşitliliği etkin biçimde entegre etmelidir. Bu doğrultuda eşitliği, dışlanma riski taşıyan grupların temsilini ve farklı bakış açılarına saygıyı ön planda tutmalıdır. Bunun yanı sıra söz konusu medya araçları; dijital uçurumu azaltan, kalıp yargıların, önyargıların ve eşitsizliklerin yeniden üretilmesinin önüne geçen uygulamaları destekleyen düzenleyici çerçeveler ve politikalar tarafından da güvence altına alınmalıdır.

Sonuç olarak kapsayıcı dijital medya; tüm bireylerin kendini özgürce ifade edebildiği, katkıda bulunabildiği ve dijital dünyadan tam anlamıyla yararlanabildiği, erişilebilir, katılımcı ve adil bir dijital ortam yaratmayı amaçlamaktadır.

¹ <https://www.coe.int/en/web/committee-antidiscrimination-diversity-inclusion/intersectional-discrimination>

3.Dijital Medyanın Çeşitlilik ve Kapsayıcılığı Teşvik Etmedeki Rolü

Ülke raporlarında öne çıkan ortak konular:

1. Erişilebilirlik ve Dijital Kapsayıcılık

- Dijital platformlara erişilebilirlik ihtiyacının önemi vurgulanmakta; tüm bireylerin bu platformlarda yalnızca içerik tüketicisi olarak değil, aynı zamanda içerik üreticisi olarak da yer alabilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Dijital medyanın sivil katılımı ve eğitimi desteklemedeki rolüyle olan bağlantısına da dikkat çekilmektedir.

2.Çeşitlilik ve Temsil Etme

- Dijital medyada marjinalleştirilmiş grupların temsilinin artırılmasına yönelik odak noktaları belirlenmektedir.
- Medyanın toplumsal ve kültürel bakış açılarını şekillendirmedeki belirleyici rolü incelenmektedir.

Kapsayıcı Medya Nedir?

3. Dijital Okuryazarlık ve Eleştirel Düşünce

- Çevrimiçi ortamlarda etkin biçimde var olabilmek için dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine ve bu alana yatırım yapılmasına öncelik verilmesi gerekmektedir.
- Algoritma tabanlı içerik kişiselleştirmesi ve dezenformasyon kullanımı gibi riskler; önyargıları, peşin hükümleri ve kalıp yargıları daha da pekiştirebilmektedir.

- Dijital Medyanın Sosyal ve Siyasi Katılımdaki Rolü

- Dijital medyanın; diyalogu, siyasi aktivizmi ve toplumsal sorunlara ilişkin farkındalığı artırma konusundaki potansiyelinin ortaya konulması.

Aşağıdaki tablo, incelenen her ülke için dijital medyanın kapsayıcılık açısından temel özelliklerini ve potansiyellerini ortaya koymaktadır

Ülke	Temel Özellikler	Potansiyel
İspanya	Bilgiye anında erişim, izleyici etkileşimi, içerik kişiselleştirme, dezenformasyon ve sahte haber riski, medyanın demokratikleşmesi ve yeni ortaya çıkan formatlar (podcast, yayın akışı).	Bağımsız dijital media ve izleyici katılımı açısından güçlü potansiyel taşımakla birlikte yanlış bilgi, kutuplaşma ve dijital parçalanma gibi risklerle karşı karşıyadır.
Avrupa Birliği (AB)	Dijital araçlar; sosyal hareketlerin faaliyetlerini, arabuluculuğu, barış inşasını ve aktivizmi destekleyebilir; ancak beraberinde dezenformasyon riskleri de taşımaktadır.	Çeşitliliği, kapsayıcılığı ve kalıcı barışı teşvik etmek, vatandaş katılımını güçlendirmek ve çatışmaları çözmek için güçlü bir araç olabilir; ne var ki dijital ekosistem dezenformasyon ve sahte haber yayılmasına da zemin hazırlayabilir.
Almanya	Medya; görüşlerin, siyasi söylemin ve kültürel anlayışın şekillenmesinde kilit bir rol üstlenmektedir.	Farklı bakış açıları yeterli düzeyde temsil edildiği takdirde demokratik katılımın ve kapsayıcılığın itici gücü olabilir.
Türkiye	Dijital platformlar; temsili, kültürel diyalogu ve kapsayıcılık konusundaki eğitsel farkındalığı destekleyebilir.	Farklı etnik ve sosyal grupları bir araya getirme, azınlık haklarını güçlendirme ve erişilebilir dijital eğitim sunma potansiyeli taşımaktadır.
Danimarka	Danimarka'da dijital medya; az temsil edilen grupların seslerini yükselterek çeşitlilik ve kapsayıcılığı destekleyen bir platform işlevi görmektedir.	Güçlü medya politikaları, çeşitli hikaye anlatımı aracılığıyla kapsayıcılığı ve sosyal uyumu güvence altına almaktadır.
İrlanda	Marjinalleştirilmiş topluluklar için dijital okuryazarlık programları; dijital erişilebilirliğe odaklanma.	Dijital becerilerin geliştirilmesi eşitsizliği azaltabilir ve ekonomik kapsayıcılığı teşvik edebilir.

Ülke	Temel Özellikler	Potansiyel
Finlandiya	Dijital medya; eğitim, eleştirel düşünce ve sivil katılım için bir araçtır.	İyi gelişmiş bir medya ortamı, bilinçli bireyler yetiştirebilir ve sosyal uyumu güçlendirebilir.

Kapsayıcı Medya Nedir?

Farklı raporlar, sosyal medyanın çeşitlilik ve kapsayıcılığı güçlendirme açısından taşıdığı çok boyutlu potansiyeli çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde incelemektedir. Söz konusu çalışmalarda öne çıkan ortak zorluk, dijital platformlarda erişilebilirliğin ve çeşitliliğin sağlanması ile toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, kalıp yargıların, dezenformasyonun ve kutuplaşmanın dijital ortamda yeniden üretilmesi riskinin minimize edilmesi arasındaki dengenin kurulmasıdır.

Dijital Medyada Saygılı Birlikte Yaşam ve Nefret Söylemi

4.1. Çevrimiçi Saygılı Etkileşimlerin Teşvik Edilmesi
Avrupa bağlamı ve ulusal raporlar, ülkelerin dijital medyada saygı ve kapsayıcılığı teşvik etme deneyimlerini ortaya koymaktadır. Bu raporlarda öne çıkan başlıca unsurlar; yasal çerçeveler, eğitim ve dijital okuryazarlık, sosyal kapsayıcılık çabaları, toplulukların dijital katılımı ile nefret söylemi ve çevrimiçi tacizin etkileridir.

1. Ülkeler Genelinde Ortak Unsurlar

1. Yasal ve Düzenleyici Çerçeveler

Tüm raporlar, nefret söylemiyle mücadele etmeye ve çevrimiçi davranışlar için hesap verebilirliği sağlamaya yönelik bir yasal çerçevenin ya da yasal mekanizmaların varlığını ortaya koymaktadır Avrupa düzeyinde AB; Dijital Hizmetler Yasası (DSA), Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi ve Yapay Zeka Yasası gibi mevzuatı yürürlüğe koyarak çevrimiçi platformları ve şirketleri çevrimiçi nefret söylemini önlemek ve azaltmakla yükümlü kılmaktadır. Ulusal düzeyde ise tüm

Ceza Kanunları nefret söylemini doğrudan düzenlemektedir.

- Benzer şekilde, tüm raporlar düzenlemelerin hayata geçirilmesindeki güçlükleri de gündeme taşımaktadır. Nefret söyleminin; yeterli izleme eksikliği, zararlı içerikleri tespit edip ortadan kaldırmaya yönelik özel araçların yetersiz kullanımı ve anonimliğin yaygınlığı nedeniyle neredeyse serbestçe yayıldığı açık bir gerçektir. Dijital alanda nefret söylemi ile diğer ayrımcılık biçimlerinin giderek tırmanması ve çevrimiçi tacizin varlığını inatla sürdürmesi son derece kaygı verici bir tablodur. Bu çevrimiçi taciz; cinsiyet, ten rengi, cinsel yönelim, din ve benzeri kimlik unsurları nedeniyle bireyleri orantısız biçimde etkilemektedir. Öte yandan, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de yaşanan ifade özgürlüğü ile zararlı söylemin düzenlenmesi arasındaki tartışmaya dikkat çekmek de önem taşımaktadır.

Sosyal Medya Saygılı Birlikte Yaşam ve Nefret Söylemi

- Nefret söylemi, yanlış bilgilendirme ve benzeri sorunlarla başa çıkmak için belirlenen stratejiler arasında şunlar yer almaktadır: tartışma tonuna ilişkin nezaket hatırlatmaları; olumsuz eleştirilerin açıkça kabul edilmesi, moderatörlerin kamuoyuyla kurduğu iletişimde saygılı, samimi ve dürüst bir üslupla olgulara dayalı açıklamalar yapılması.

2. Eğitim ve Dijital Okuryazarlık: Çevrimiçi Saygılı Etkileşimin Temel Direği

Raporlar, sorumlu dijital katılımı teşvik etmeyi ve yanlış bilgiyle mücadele etmeyi amaçlayan dijital vatandaşlık eğitimini ön plana çıkarmaktadır. Finlandiya ve Danimarka, medya okuryazarlığını eğitim politikalarına entegre etme konusunda öncü bir konumdadır. Bununla birlikte, Finlandiya raporu da dahil olmak üzere tüm raporlar, bu önlemlerin hayata geçirilmesinin nefret söyleminin ve dijital tacizin varlığını sona erdirmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

3. Dijital Medya, Sosyal Kapsayıcılık ve Marjinalleştirilmiş Topluluklar

Dijital medyanın marjinalleştirilmiş sesleri güçlendirmedeki kilit rolü, eşitsizlikleri pekiştirme riskiyle birlikte ele alınmaktadır. Bu, iki yönlü bir olgudur; dijital platformların yasal hesap verebilirliği, topluluk katılımı, dijital okuryazarlık, dijital uçurum ve içerik üreticilerinin aktif taahhüdü bu süreçte belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Dijital medyanın kültürel diplomasi ve sivil diyalog açısından taşıdığı potansiyel de ayrıca vurgulanmaktadır. Dijital platformların etnik ve dinî gruplar arasında birlikte yaşamı teşvik etmede olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Ancak tüm raporlar, başta savunmasız durumdaki grupları olmak üzere pek çok kesimi olumsuz etkileyen bir dijital uçurumun varlığını kabul etmektedir.

Ülkeye Özgü Özellikler ve Temel Zorluklar

Ülke	Temel Odak Alanları	Temel Zorluklar
Avrupa Birliği (AB)	Nefret söylemini düzenlemek ve çevrimiçi saygıyı teşvik etmek için yasal çerçeveler.	Çevrimiçi anonimlik hoşgörüsüzlüğü ve şiddete tahrik etmeyi beslemektedir. Düzenlemelerin uygulanması ve ifade özgürlüğü ile nefret söyleminin dengelenmesi zorlu olmaya devam etmektedir.
Almanya	Yanlış anlamaları önlemek ve empatiyi geliştirmek için net iletişime vurgu.	Saygılı dijital söylem için daha geniş kapsamlı toplumsal bir taahhüde ihtiyaç duyulmaktadır.
Türkiye	Dijital platformlar aracılığıyla sivil diyalogu ve kültürel diplomasiyi teşvik etmektedir. Dijital vatandaşlık eğitimini tanıtmaktadır.	Nefret söylemi eğilimlerini takip etmek için hükümet ile STK'lar arasındaki iş birliğinin artırılması gerekmektedir.

Finlandiya	Yasalar ve politikalar dijital alanlarda sosyal kapsayıcılığı ve demokrasiyi desteklemektedir. Karşı söylem stratejileri.	Gazetecilere yönelik nefret söylemi artmakta ve yasal işlem başlatmak güçleşmektedir. Nefret söylemiyle mücadelede sanata dayalı karşı anlatıların genişletilmesi.
Danimarka	Dijital Dannelsen, saygılı çevrimiçi etkileşimi öğretime entegre etmektedir.	Çevrimiçi tacizi azaltmadaki etkinliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.
İspanya	Dijital hakların korunması ve yanlış bilgiyle mücadele. Kapsayıcılık ve çeşitlilik için bir araç olarak dijital medya; medya okuryazarlığının önemi.	Dijital platformlar önyargıları ve eşitsizlikleri pekiştirebilir. Nefret anlatılarına karşı koymak için sorumlu dijital etkileyicilerin desteklenmesi.
İrlanda	Dijital kapsayıcılık programları, marjinalleştirilmiş topluluklar için dijital uçurumu azaltmayı amaçlamaktadır.	Çevrimiçi anonimlik ırkçılık ve yabancı düşmanlığı riskini artırmaktadır. Marjinalleştirilmiş gruplar dijital erişim ve okuryazarlıkla mücadele etmektedir. Dil ve kültürel normlardaki farklılıklar zararlı davranışların tespit edilmesini ve düzenlenmesini güçleştirmektedir.

Sosyal Medyada Saygılı Birlikte Yaşam ve Nefret Söylemi

Ülkeye Özgü Özellikler ve Temel Zorluklar

Saygılı bir dijital birlikte yaşamı teşvik etmek için etkili stratejiler; eğitim, kamu politikaları ve kamu idarelerinin desteği ile toplumsal katılımın (özellikle kırılğan durumda olan bireylerin aktif katılımı ve katkısıyla) önemli rol oynadığı bütüncül bir yaklaşım gerektirir.

Öte yandan ifade özgürlüğü, sorumlulukla (hem platformlar hem de bireyler açısından) dengelenmelidir. Aynı zamanda insanların başvurdukları ve/veya ürettikleri bilgileri eleştirel biçimde analiz edebilmeleri ve çevrim içi etkileşimleri yönetebilmeleri için dijital okuryazarlığın geliştirilmesi gerekmektedir.

1.1. Karşılıklı Saygıya Dayalı Dijital Topluluklar Oluşturma. Dijital Platformlar Aracılığıyla Marjinalleştirilmiş Toplulukların Güçlendirilmesi

Ulusal raporlar, kapsayıcı, saygılı ve eğitici dijital ortamları teşvik etmek için oluşturulmuştur. Çok sayıda deneyimi belirlemiştir. Farklı ülkeler, çeşitli dijital uçurumu aşma stratejileri ile ilgili olup belirli projelere destek olmak için özel kamu politika sahiptir. Dijital uçurumu aşmak için modereasyon araçlarının mevcudiyeti, güvenli etkileşimleri için modereasyon araçlarının mevcudiyeti ile birlikte,

çeşitli kamu-özel ve toplum temelli kuruluşlar arasında çapraz işbirliği, dijital toplum temelli deneyimleri oluşturmak için önemli unsurlardır.

Bu deneyimlere örnek olarak şunlar söylenebilir:

Kapsayıcılık ve Saygı:

- **Danimarka**, Mødrehjælpen ve Børns Vilkår gibi sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü dijital platformlar sayesinde kapsayıcılığı somut bir şekilde hayata geçiriyor. Bu platformlar; çocuklar ve toplumun kırılğan kesimleri için gerçek anlamda güvenli, destekleyici dijital buluşma noktaları oluşturuyor.
- **İrlanda**, dijital dünyada var olmanın bir sorumluluk meselesi olduğunu savunuyor. Çevrimiçi topluluklarda birbirini tanımayan insanların bile birbirine saygıyla yaklaşabileceği bir kültür inşa etmeyi hedefliyor.
- **İspanya**, özellikle ayrımcı içeriklerin yeniden üretilmesinin önüne geçmek için içerik üreticilerini bilinçlendirmeye ve tartışma ortamlarında denetim mekanizmaları kurmaya önem veriyor. Stereotiplerle mücadelede eğitimi merkeze alıyor.
- **Almanya**'da dijital mahalle platformları ve sosyal medya, çok katmanlı ve dinamik bir yapıya bürünmüş durumda. Bu alanlar artık yalnızca bilgi paylaşım kanalları değil; farklı geçmişlerden gelen insanların bir arada varolabildiği, ortak projelerde bir araya geldiği gerçek anlamda toplumsal birer buluşma noktası hâline gelmiş.

Sosyal Medyada Sağlıklı Birlikte Yaşam ve Nefret Söylemi

- #ATodoColor kampanyası, dijital ortamda göçmenlere ve dışlanan gruplara yönelik nefret söylemine dur demek için başlatıldı. Kampanyanın asıl güçlü yanı ise gençlere bakış açısı: Gençler burada birer izleyici olarak değil, değişimin mimarı olarak konumlandırılıyor. Hoşgörüyü, eşitliği ve saygıyı savunan mesajları bizzat üretenler olarak sahne alıyorlar.

Dijital Eğitim ve Mesleki Gelişim

- Almanya UndiMeS programı ile, eğitimcilere dijital çağda ihtiyaç duyacakları becerileri kazandırmak için esnek ve modüler bir eğitim sunuyor. Program, kısa ve odaklı öğrenme birimlerini ve deneyim paylaşımına dayalı topluluklarla birleştirerek öğretmenlerin öğrencilerle daha etkili iletişim kurmasını sağlıyor.
- Türkiye’de ise BTK ve çeşitli eğitim kurumları iş birliğiyle, çevrimiçi nezaket, güvenli internet kullanımı ve etik dijital davranışlar üzerine yapılandırılmış eğitimler düzenleniyor.

Bu sayede katılımcılar hem kendi güvenliklerini hem de çevrimiçi toplulukların sağlığını korumayı öğreniyor.

- Digital4All girişimi, üniversitelerin kapsayıcı ve erişilebilir dijital öğrenme deneyimleri tasarlama ve sunma kapasitelerini güçlendirmeye odaklanıyor; böylece öğrenciler her türlü dijital ortamda eşit fırsatlarla öğrenebiliyor.

Çevrimiçi Güvenlik ve Farkındalık:

- Türkiye, dijital etik eğitimini ulusal programlarına ve üniversite müfredatlarına dahil etmektedir.
 - İspanya ve İrlanda, yapılandırılmış tartışmalar ve çeşitli girişimler yoluyla sorumlu çevrimiçi davranışı savunmaktadır.
 - Børns Vilkår (Çocukların Refahı), çocuklar için çevrimiçi ortamda güvenli alanlar oluşturmaya odaklanmakta ve saygılı ile kapsayıcı dijital alanların geliştirilmesini desteklemektedir.

05

Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Katılım

5.1. Dijital Uçurum ve Eşitsizlikler

Dijital uçurum, özellikle kırsal bölgeler olmak üzere farklı toplumsal grupları ve coğrafi alanları etkileyen önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. UNESCO'nun "*Düşük Becerili ve Düşük Okuryazarlıklı Bireyler İçin Dijital Kapsayıcılık: Bir Durum Değerlendirmesi*" raporuna göre, dijital kapsayıcılığı artırmanın önündeki başlıca engeller şunlardır:

- **Altyapı yetersizliği**
- **Düşük gelir düzeyi ve erişimin maliyetli olması**
- **Dijital yetkinlik ve beceri eksikliği** (temel okuryazarlık ve dijital okuryazarlık seviyesinin yetersiz olması)
- **Dijital araçları kullanmaya yönelik motivasyon eksikliği**, yani "internetin benimsenmemesi". Bunun sebepleri arasında internet kullanımının kültürel ve toplumsal olarak yeterince kabul görmemesi, internet konusundaki farkındalık ve anlayış eksikliği veya çevrimiçi içeriklerin ilgi çekici bulunmaması sayılabilir.

Teknolojiye erişimdeki eşitsizlik, belirli grupların toplumsal dışlanmasını beslemekte ve sürdürmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimdeki ve bu teknolojileri kullanmadaki dengesizlikler, söz konusu kesimlerin dijital topluma tam ve etkin katılımını ciddi şekilde engellemektedir.

Unequal access to technology perpetuates the exclusion of certain groups. This disparity in access to and use of information and communication technologies limits their full participation in the digital society.

3 Zelezny-Green, R, Vosloo, S, Conole, G & Curran, S (eds) 2018, *A landscape review: digital inclusion for low-skilled and low-literate people*, UNESCO, Paris, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261791>

*Sosyal ağlar ve toplumsal birikim
dijital katılımı önemli
ölçüde etkiler*

Dijital Medya Aracılığı ile Sosyal Katılım

Üç tür dijital uçurum tanımlanmaktadır:

- Birinci dijital uçurum, teknolojiye erişim üzerine yoğunlaşmaktadır. Teknolojiye erişim, bireylerin toplumdaki sosyoekonomik durumuna bağlıdır. Bu anlamda, sosyoekonomik durum ne kadar kötüyse, teknolojiye ve onu kullanmak için gerekli altyapıya erişimdeki güçlükler de o kadar büyük olmaktadır: bilgisayara erişim, internet bağlantısına erişim, teknolojik materyalin kalitesi veya teknolojinin bakımı.
- İkinci dijital uçurum, "teknolojiye yönelik tutumlar, onu kullanma motivasyonu ya da algılanan zorluk veya kullanılabilirlik" ile ilgilidir.
- Üçüncü dijital uçurum, teknolojinin benimsenmesi, kullanımı ve "insanların yeni teknolojilerden yararlanma olanaklarındaki eşitsizlikler" ile ilgilidir.

Avrupa Birliği, dijital uçurum sorununu ele almak amacıyla özel bir stratejik plan geliştirmiştir. Avrupa Parlamentosu, 13 Aralık 2022 tarihli Dijital Uçurum Kararı'nda, dijitalleşmenin yarattığı toplumsal çeşitliliği tanıması; dijitalleşmenin kimseyi geride bırakmayacak şekilde ilerlemesi için dijital uçurumun ve kırılgan sosyal grupların finansal dışlanmasının ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede özellikle, kamu ve özel hizmetlerde dijitalleşmenin sunduğu olanaklardan tam anlamıyla yararlanmak için gerekli dijital becerilere sahip olmama riski en yüksek olan bireyler başta olmak üzere, tüm vatandaşların gelir düzeyi, sosyal durumu, coğrafi konumu, sağlık durumu veya yaşından bağımsız olarak dijital topluma dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede Avrupa Birliği, Dijital On Yıl 2030 Stratejisi'ni

(<https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030-en>) ve Dijital Haklar ve İlkeler Avrupa

Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Söz konusu bildirmede Avrupa Birliği, insanı merkeze alan, AB'nin temel değerleri ve temel haklarıyla uyumlu, güvenli ve sürdürülebilir bir dijital dönüşüme bağlılığını taahhüt etmiştir.

Bu çerçevede ülke raporları, düşük sosyoekonomik statüdeki göçmenler ve mülteciler gibi kırılgan gruplar arasında dijital uçurumun var olduğunu ve yaygınlığını kabul etmektedir. Göçmenler ve mülteciler arasındaki dijital uçurum, kişisel ayrımcılıkla şekillenmektedir; cinsiyet, yaş, sosyoekonomik statü, akademik düzey, dil bilgisi, dijital okuryazarlık, sosyal ağlar veya sosyal sermaye gibi faktörlerin bir kombinasyonunu ifade eden bu kavram, dijital teknolojilere erişimlerini, kullanımlarını ve bu teknolojileri benimsemelerini etkiler. Cinsiyet belirleyici bir rol oynar; göçmen ve mülteci kadınlar, kültürel normlar, aile sorumlulukları ve sınırlı ekonomik bağımsızlık nedeniyle dijital araçları kullanmalarını kısıtlayan ek engellerle karşılaşır. Yaş da dijital katılımı etkiler; genç göçmenler teknolojiye genellikle daha aşinayken, yaşlı bireyler önceki dijital deneyim ve öğrenme fırsatlarının yokluğu nedeniyle güçlük çekebilir. Sosyoekonomik statü belirleyici bir etkidir; düşük gelirli göçmenler çoğunlukla güvenilir internet bağlantısına ve dijital okuryazarlık eğitimine erişemez, bu da internetten ve orada bulunabilecek kaynaklardan azami ölçüde yararlanma becerilerini kısıtlar. Eğitim düzeyi de dijital becerileri doğrudan etkiler. Yükseköğrenim görmüş bireyler dijital ortamlara daha hızlı uyum sağlama eğilimindeyken, sınırlı eğitim almış kişiler, özellikle dil engeli yaşıyorlarsa, internette gezinmekte güçlük çekebilir.

Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Katılım

Sosyal ağlar ve sosyal sermaye, dijital katılımı önemli ölçüde etkiler. Güçlü sosyal bağlantılar, göçmenlerin dijital beceriler edinmesine ve çevrimiçi fırsatlara erişmesine destek sağlarken, sınırlı ağlara sahip olanlar dijital entegrasyonda güçlük çekebilir; bu durum sosyal ve ekonomik dışlanmayı pekiştirir. Sosyal medya platformları iletişim, iş arama ve temel hizmetlere erişim açısından hayati araçlar işlevi görebilir; ancak bu ağlara erişimdeki eşitsizlik dijital uçurumu daha da derinleştirir.

Sonuç olarak bu faktörlerin kesişimi (kesişimsel ayrımcılıklar), göçmenlerin ve mültecilerin dijital dünyayla nasıl bir ilişki kurabildiğini belirler. Bu uçurumu kapatmaya yönelik hedefli politikalar hayata geçirilmediği takdirde, söz konusu gruplar daha da fazla dışlanma riskiyle yüz yüze gelir; eğitime, istihdama ve temel kamu hizmetlerine erişimleri giderek kısıtlanır. Bu eşitsizlikleri gidermeye odaklanan kapsamlı dijital kapsayıcılık stratejileri, göçmen ve mültecilerin topluma tam anlamıyla katılımının güvence altına alınması bakımından vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Ulusal raporlar, ülkelerin dijital uçurumu ele almak için farklı politika ve yaklaşımlar hayata geçirdiğini ortaya koymaktadır; bağlantı ve cihazlara erişim, dijital becerilerin geliştirilmesi, dijital katılımın teşvik edilmesi bu politikaların temel odak noktalarını oluşturmaktadır. Danimarka'da tablo oldukça çarpıcıdır: gelişmiş dijital altyapısına karşın dijital uçurum, yaşlı nüfusu ve düşük sosyoekonomik statüdeki bireyleri etkilemeyi sürdürmektedir. Telecentre Denmark ise bu noktada devreye girmektedir; dezavantajlı gruplara dijital okuryazarlık eğitimi sunmakta, aynı zamanda teknolojiye erişim kapısı aralamaktadır. Finlandiya'da ise tablo biraz farklıdır: dijital medya, sosyal kapsayıcılığı güçlendirmenin bir aracı olarak konumlandırılmıştır. Ne var ki dijital eşitsizlikler tüm bu çabalara rağmen varlığını korumaktadır. Erişim olanaklarındaki uçurum, beceri farklılıkları ve teknolojiye yönelik tutumlardaki ayrışmalar, sosyal dışlanmayı besleyen etkenler olmayı sürdürmektedir; bu durum, dijital okuryazarlığı artıracak ve kaynaklara eşit erişimi sağlayacak yeni adımlara olan ihtiyacı bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Ukrayna'da dijital uçurum, en çok kırsal bölgelerde yaşayanlar ve ileri yaştaki vatandaşlar için somut bir gerçeklik haline gelmiş durumda.

Bu kesimlerin yüksek hızlı internete ve gerekli dijital araçlara erişiminin kısıtlı olması, onları dijital toplumun ve ekonominin dışında bırakıyor.

Almanya, bu soruna eğitim alanında köklü bir çözüm getirme amacıyla 2019'da Okullar için Dijital Pakt'ı devreye soktu. Bu pakt, okullara teknoloji yatırımı için fon sağlayarak öğrenciler arasında dijital yetkinlik farkını kapatmayı ve eğitimde fırsat eşitliğini güçlendirmeyi amaçlayan stratejik bir hamledir.

İspanya örneğinde ise, gerçek hayattaki sosyal adaletsizliklerin dijital alandaki yansımalarını net bir şekilde görüyoruz; bu durum 'dijital katmanlaşma' olarak kavramsallaştırılıyor. Özellikle ekonomik zorluklar içindeki göçmen ve mülteci gruplar, dil bariyerleri, dijital okuryazarlık eksikliği ve teknolojiye sınırlı erişim gibi nedenlerle hem temel hizmetlere ulaşmakta hem de toplumsal entegrasyon sürecinde büyük zorluklarla karşılaşılıyor.

İrlanda, Ulusal Dijital Stratejisi ile dijital uçurumun farklı boyutlarına aynı anda müdahale ediyor. Stratejinin bir ayağında, düşük gelirli hanelere ve kırsal bölgelere geniş bant ve yüksek hızlı internet erişimi götürmek yer alırken, diğer ayağında ise 'Vatandaşlar için Dijital Beceriler Programı' aracılığıyla halka dijital okuryazarlık eğitimleri veriliyor. Bununla da kalmayıp, özellikle toplumun kıyısında kalmış kesimler için dijital yetkinlikler ile istihdam olanakları arasındaki boşluğu kapatmaya yönelik özel çabalar gösteriliyor.

Türkiye ise dijital eşitsizlikleri azaltma konusunda proaktif bir yol izliyor. Ülke genelinde altyapıyı genişletmek, dijital okuryazarlık seferberlikleri düzenlemek, e-devlet hizmetlerini herkesin kullanabileceği şekilde kapsayıcı hale getirmek ve dezavantajlı gruplara özel destekler sunmak gibi adımlarla daha adil bir dijital ortam yaratmayı hedefliyor.

Dijital olarak dışlanmış kişilerin topluma kazandırılması, toplumun tüm kesimlerini içine alan ortak bir strateji gerektirir. Kamu, sivil toplum, özel sektör ve bireylerin hep birlikte çalışmasıyla dijital uçurum kapatılabilir. Bu çabanın amacı, gerçek hayattaki eşitsizliklerin dijitalde de devam etmesini önlemektir.

Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Katılım

Teknoloji ve internete erişimin yaygınlaştırılması açısından değerlendirildiğinde, dijital cihazların ve bağlantı maliyetlerinin düşürülmesi ile kütüphaneler gibi ücretsiz erişim noktalarının çoğaltılması, dijital dışlanma riskiyle karşı karşıya olanlar için hayati bir önem taşımaktadır.

Dijital becerilerin geliştirilmesi söz konusu olduğunda ise tablo daha da karmaşık bir hal almaktadır. Eğitim programları, atölyeler ve öğretici girişimler; farklı toplumsal geçmişleri ve kesişimsel ayrımcılık biçimlerini gözetecek şekilde tasarlanmalıdır. Aksi takdirde dil engeli, göçmen ve mültecilerin temel dijital yetkinliklere kavuşmasının önünde aşılmaz bir duvar olmaya devam edecektir.

Dijital katılım ve benimseme duygusu da en az erişim kadar kritik bir meseledir. Kırılgan durumdaki toplulukları dijital araçların tasarım süreçlerine dahil etmek; bu grupların gerçek ihtiyaçlarının ve özgün zorluklarının göz ardı edilmemesini sağlayacaktır.

Öte yandan dijital ortamlardaki yabancı düşmanlığı ve kadın karşıtı söylemlere, özellikle de dezenformasyon bağlamında, dikkat çekmek büyük önem taşımaktadır. Karşı anlatıları beslemek ve alternatif bakış açılarını desteklemek; yerleşik önyargıları ve kalıp yargıları sarsmak için güçlü bir araç işlevi görebilir.

Son olarak, dezavantajlı grupların dijital dünyada daha görünür ve etkin bir yer edinmesi; empatiyi, saygıyı ve toplumsal kapsayıcılığı besleyen daha insani bir temsil anlayışının önünü açacaktır.

Erişilebilir Tasarım ve Evrensel Tasarım İlkeleri

Avrupa Birliği, kapsayıcı bir dijital ortam yaratmak için önemli yasal adımlar attı. Bu adımların başında gelen AB Web Erişilebilirlik Direktifi, üye ülkeler arasında ortak standartlar belirleyerek kamu web siteleri ve mobil uygulamalarda erişilebilirliği bir zorunluluk haline getirdi. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi de bu çizgide ilerleyerek hem geleneksel yayıncılıkta hem de talep üzerine sunulan içeriklerde erişilebilirlik düzeyini yükseltti.

Avrupa Elektronik Haberleşme Kodu ise engelli kullanıcıların eşdeğer hizmetlere ulaşmasını ve özel ekipmanlara makul bir maliyetle erişmesini güvence altına aldı.

eIDAS Tüzüğü, dijital kimlik hizmetlerinde erişilebilirliği ön plana çıkarırken sınır ötesi dijital işlemlerin güvenliğini de pekiştirdi. Marakeş Direktifi ve Tüzüğü, engelli bireylerin basılı materyallere ulaşmasındaki pratik engelleri önemli ölçüde azalttı. Avrupa Erişilebilirlik Yasası ise web siteleri ve işletim sistemlerinden başlayarak geniş bir yelpazede ürün ve hizmetlerdeki erişim bariyerlerini ortadan kaldırmayı hedefliyor.

Dijital erişilebilirlik, metinler, görüntüler, formlar, sesler vb. gibi web içeriklerinin, ayırım gözetmeksizin mümkün olduğunca çok sayıda kişi tarafından erişilebilir ve anlaşılabilir olması anlamına gelir.

Danimarka, Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri'ni (WCAG) eksiksiz uygulayarak erişilebilir dijital tasarımda gerçek bir öncü konumuna gelmiş durumdadır. Danimarkalı tasarımcılar, evrensel tasarım ilkelerini işin merkezine koyuyor; geliştirdikleri dijital ürün ve hizmetlerin yalnızca belirli bir kesime değil, başta engelli bireyler olmak üzere tüm kullanıcılara hitap etmesini ön planda tutuyor. Hayata geçirilen bu girişimler, Danimarka'nın dijital kapsayıcılığa verdiği önemi somut biçimde ortaya koyuyor.

Finlandiya, Avrupa Erişilebilirlik Yasası'nı kararlılıkla uygulayarak hem kamu hem de özel sektörün dijital hizmetlerini herkes için erişilebilir kılmasını sağlıyor. Bu kapsamda telekomünikasyon hizmetlerinden e-ticaret sitelerine ve hatta self-servis otomatlarına kadar geniş bir alanda erişilebilirlik standartları zorunlu tutuluyor. Ülkenin kendi 'Dijital Hizmetlerin Sunumu Yasası' ise özellikle kamusal dijital platformların tüm kullanıcılar tarafından sorunsuzca kullanılabilmesini güvence altına alıyor.

Finlandiya'nın ulusal politikalarının temelinde eşitlik, ayrımcılık yapmama ve engelli bireylerin toplumsal hayata aktif katılımı gibi ilkeler yatıyor. Bu sürecin denetimini yürüten Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı, kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturmak için ilgili tüm paydaşların geri bildirimlerini dikkate alarak kapsayıcı bir yaklaşım benimsiyor.

Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Katılım

Almanya, üniversitelerde Öğrenme için Evrensel Tasarım ilkelerini uygulayarak kapsayıcı dijital eğitimi öncelikli bir hedef olarak benimsemiştir. Bu sayede farklı yetenek ve ihtiyaçlara sahip öğrencilerin dijital eğitime eşit biçimde erişmesi amaçlanmaktadır. Öte yandan öğretmenler, erişilebilir dijital materyaller hazırlayabilmek için ek kaynak ve desteğe ihtiyaç duymaktadır; bu da daha kapsayıcı bir öğrenme ortamının oluşturulmasında kritik bir etken olarak öne çıkmaktadır. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise "Herkes için Tasarım" yaklaşımı, farklı ihtiyaçlara yanıt verebilen teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmekte ve dijital eğitim ile medyada erişilebilirliği güçlendirmektedir.

İspanya, erişilebilir dijital tasarım ve medya okuryazarlığı konusunda kararlı bir tutum sergilemektedir. Dijital platformlar; altyazı, ekran okuyucu ve kapsayıcı dil seçenekleri gibi özellikler sunarak bu anlayışı somut bir zemine oturtmaktadır. Medya okuryazarlığı girişimleri ise vatandaşları algoritmalarındaki önyargıları fark etmeleri ve bilgilerin güvenilirliğini sorgulamaları konusunda bilinçlendirmektedir. AB destekli programlar da dahil olmak üzere çeşitli eğitim girişimleri, öğrencilere dezenformasyonu tanıma ve dijital içeriklerle eleştirel bir gözle yüzleşme becerisi kazandırmaktadır.

İrlanda, dijital kapsayıcılığa ulaşmada hükümet ile toplum arasındaki iş birliğini temel bir eksen olarak benimsemektedir. Ulusal Dijital Strateji; bağlantı altyapısını, dijital becerileri ve teknolojiye erişimi güçlendirmeyi hedeflemektedir. Vatandaşlar için Dijital Beceriler Programı ise özellikle yaşlı bireyler ve dezavantajlı gruplar olmak üzere dijital okuryazarlık düzeyi düşük kişilere ücretsiz eğitim sunmaktadır. Medya Okuryazarlığı İrlanda (MLI) medya okuryazarlığını yaygınlaştırırken, Veri Koruma Komisyonu (DPC) dijital içerikler için erişilebilirlik standartlarını belirlemektedir. Vatandaş Bilgi Hizmetleri ise dezavantajlı toplulukların kamu hizmetlerinde ve dijital platformlarda yollarını bulmalarına destek olmaktadır.

Ukrayna, ülke içinde yerinden edilmiş kişilere bilgi ulaştırmak için dijital medyadan faydalanıyor.

Bu sayede bu insanların yeni yaşamlarına adapte olmaları kolaylaşıyor. Dijital hizmetlerin erişilebilir olması, onların temel ihtiyaçlarına ulaşmalarını sağlayarak hem hayatlarını kolaylaştırıyor hem de topluma dahil olmalarına destek oluyor.

Tüm bu farklı ülkelerin benimsediği stratejiler, aslında ortak bir noktada birleşiyor ve bize net bir gerçeği gösteriyor: Avrupa'da dijital erişilebilirliği herkes için bir standart haline getirmek, ancak yasal düzenlemelerin, eğitimin ve toplumun katılımının bir arada, uyum içinde çalışmasıyla mümkündür.

Dijital Okuryazarlık

CEDEFOP, dijital okuryazarlığı "bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bilgi bulma, eleştirel değerlendirme, oluşturma ve iletme becerisi" olarak tanımlamaktadır. Bu kavram üç boyuta sahiptir:

- Pratik beceriler: Metin, görüntü, video ve ses gibi farklı türdeki dijital içerikleri okuma, yazma ve anlama becerisi. Bu, dijital araçları etkili bir şekilde iletişim kurmak için kullanmayı bilmek de dahil olmak üzere.
- Kültürel farkındalık: Sosyal, eğitimsel veya iş amaçlı çevrimiçi ilişkiler kurmak gibi farklı durumlarda dijital medyayı uygun şekilde kullanmayı anlamak.
 - Eleştirel düşünme: Gerçek anlamda dijital okuryazar olmak, dijital medyayı iyi kullanmakla kalmayıp, onun çalışma şeklini sorgulamak ve iyileştirmek, "onu aktif ve yaratıcı bir şekilde dönüştürme becerisini geliştirmek" anlamına gelir.

Avrupa bağlamında, dijital okuryazarlık, teknik, bilişsel, sosyal, yurttaşlık ve yaratıcı yetkinlikler dahil olmak üzere topluma tam katılım için gerekli bir beceri olarak kabul edilmektedir. Bu beceriler, bireylerin demokratik süreçlerde aktif rol oynarken yaşamın ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerine katılmalarını sağlamalıdır.

Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Katılım

Medya okuryazarlığı ve özellikle eleştirel düşünme boyutu, demokrasi ile yakından bağlantılıdır ve bireylerin dijital içeriği eleştirel bir şekilde değerlendirebilmesini ve dijital alanlara sorumlu bir şekilde katılabilmesini sağlar.

Avrupa Konseyi, sorumlu ve saygılı çevrimiçi katılımı, güvenilir bilgiye erişimi ve insan haklarının savunulmasını teşvik eden dijital vatandaşlık kavramını güçlendirmektedir. Avrupa Komisyonu, medya okuryazarlığının önemini vurgulamakta ve yüksek kaliteli, kapsayıcı ve erişilebilir dijital eğitim yaratmayı amaçlayan Dijital Eğitim Eylem Planı (2021-2027) ve eğitimcilere ve politika yapıcılarına sorumlu dijital katılımı teşvik etme konusunda rehberlik eden Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı gibi girişimlerle bu konuya yanıt vermektedir.

Danimarka, dijital stratejisinin merkezine kapsayıcılığı koyarak tüm vatandaşlarının dijital okuryazar olmasını bir öncelik olarak görüyor. Ancak, kamu sektörüyle iletişimi zorunlu olarak dijital taşıyan 'Dijital Posta' gibi iddialı girişimler, özellikle yaşlı yetişkinler ve göçmenler arasında bazı zorluklarla karşılaştı. Bu deneyimden ders çıkaran Danimarka, dijital okuryazarlık açığını kapatmak ve herkesin dijital ekonomiye daha geniş bir katılımını sağlamak amacıyla dijital beceri eğitimlerine yaptığı yatırımı artırma yoluna gitti.

Finlandiya, medya okuryazarlığını ulusal eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir; böylece bireylerin erken çocukluktan yetişkinliğe uzanan süreçte eleştirel dijital beceriler kazanması hedeflenmektedir. Ulusal Görsel-İşitsel Enstitüsü, medya okuryazarlığı girişimlerinin öncülüğünü üstlenerek sorumlu medya tüketimini ve sivil katılımı teşvik etmektedir. Halk kütüphaneleri ve sosyal kuruluşlar ise yaşam boyu medya eğitimini destekleyerek yetişkinlerin ve yaşlıların dijital okuryazarlıklarını geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Hükümet de özellikle ulusal güvenlik ve göç gibi hassas alanlarda dezenformasyonla mücadelede medya okuryazarlığını kilit bir araç olarak benimsemektedir.

Almanya, medya okuryazarlığını eyaletler tarafından düzenlenen geniş çaplı kampanyalar aracılığıyla yaygınlaştırmaktadır. Bu kampanyalar; sorumlu dijital davranış konusunda farkındalık oluşturmakta ve vatandaşlara dijital ortamlarda güvenle hareket edebilmeleri için gerekli araçları sunmaktadır. Ele alınan konular yalnızca teknolojiye erişimle sınırlı kalmamaktadır; asıl odak noktası, bireyleri bilgileri eleştirel bir gözle değerlendirebilecek ve dijital tehditlere karşı kendilerini koruyabilecek donanımla güçlendirmektir.

İspanya, dijital kapsayıcılık alanında bütüncül bir yaklaşım benimsemiştir. 2013'ten bu yana erişilebilirlik, dijital okuryazarlık, toplumsal cinsiyet eşitliği ve istihdam edilebilirlik odaklı çok sayıda girişim hayata geçirilmiştir. İspanya Dijital 2026 stratejisi; medya okuryazarlığını ve algoritmik okuryazarlığı ön plana çıkararak kullanıcıların dijital içeriklerdeki önyargıları fark etmesine ve çevrimiçi bilgilerle eleştirel bir perspektiften yüzleşmesine zemin hazırlamaktadır. Eğitim programları ise öğrencilere kaynak güvenilirliğini sorgulamayı ve dezenformasyonu tespit etmeyi öğreterek bilinçli bir sivil katılımı desteklemektedir.

İrlanda, dijital okuryazarlığı güçlendirmek için hükümet, sivil toplum kuruluşları ve toplum örgütleri arasındaki işbirliğini etkin biçimde kullanmaktadır. Medya Okuryazarlığı İrlanda (MLI) eleştirel medya değerlendirmesini yaygınlaştırırken, Veri Koruma Komisyonu (DPC) dijital içerikler için erişilebilirlik standartlarını belirlemektedir. Ulusal Dijital Strateji; bağlantı altyapısını, dijital becerileri ve teknolojiye erişimi merkeze almaktadır. Vatandaşlar için Dijital Beceriler Programı ise dezavantajlı gruplara ücretsiz eğitim sunarak dijital gelişmelerden tüm vatandaşların eşit biçimde yararlanmasını sağlamaktadır.

Ukrayna, dijital okuryazarlığın kapsayıcılığı desteklemedeki belirleyici rolünün, özellikle ülke içinde yerinden edilmiş kişiler (IDPs) söz konusu olduğunda, altını çizmektedir.

Dijital medya; temel hizmetler hakkında erişilebilir bilgi sunarak bireylerin yeni topluluklara uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır.

Dijital Medya Aracılığıyla Sosyal Katılım

Kapsamlı dijital okuryazarlık programları, çocuklar ve gençlere odaklanarak, eleştirel medya becerilerini geliştirmeyi ve sorumlu dijital katılımı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Koruyucu yasaları uygulayarak ve tabandan gelen girişimleri destekleyerek, Ukrayna bilinçli ve bağlantılı bir toplum inşa etmek için dijital medyadan yararlanmaktadır.

Türkiye, dijital altyapıyı güçlendirmek ve okuryazarlığı yaygınlaştırmak amacıyla Dijital Türkiye Projesi'ni hayata geçirmiştir. Dijital medya platformları; başta etnik azınlıklar, kadınlar ve engelli bireyler olmak üzere toplumda yeterince temsil edilemeyen kesimler açısından kamusal tartışmaya katılım ve sosyal kapsayıcılık bakımından hayati bir işlev üstlenmektedir. Hükümet girişimleri dijital kaynaklara erişimi genişletmeye odaklanırken, sivil toplum kuruluşları da toplumsal uçurumları kapatmak için medya kapsayıcılığını ve okuryazarlık programlarını savunmaktadır.

Her ülke, medya okuryazarlığını ve dijital kapsayıcılığı geliştirmek için politika ve stratejik çerçeveler aracılığıyla, eğitim girişimlerine odaklanarak ve kimi zaman topluluk gelişimi fırsatları yaratıp besleyerek birbirinden farklı stratejiler izlemektedir. Bu çeşitli yaklaşımlar, medya okuryazarlığının demokratik katılımı, eleştirel düşüncüyü ve dijital dayanıklılığı beslemedeki genel önemini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, söz konusu politikaların karşılaştığı zorlukların eşitsizlikleri yeniden üretme riskiyle doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamak büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle dijital eşitsizliklerin özüne inmek ve köklü çözümler üretmek için kesişimsel bir yaklaşım vazgeçilmez bir zorunluluk olarak öne çıkmaktadır.

Dijital okuryazarlık, kırılgan toplulukların güçlendirilmesinde temel bir işlev üstlenmektedir. Bunun ötesinde, dijital okuryazarlık topluluk oluşturma ve kolektif eylemi besleyerek dezavantajlı

durumda olanların kültürel ve sosyal sermayesini de zenginleştirmektedir. Dijital medyayı etkin biçimde kullanabilmek; deneyimleri paylaşmayı, haklar için sesini yükseltmeyi ve sosyal konumu iyileştirmeye yönelik projelerde iş birliği yapmayı mümkün kılmaktadır. Topluluk oluşturma yoluyla kültürel ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi; eşit fırsatlar yaratmak ve tüm seslerin duyulduğu, temsil edildiği daha kapsayıcı bir dijital toplum inşa etmek açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

1.1. Dijital Platformlar Aracılığıyla Dezavantajlı Toplulukları Güçlendirmek

İnternet ve dijital platformlar, topluluk bağlantılarını ve kapsayıcılığı teşvik etmede çok önemli bir rol oynar. Farklı ülkeler, marjinal grupları güçlendirmek, barışın inşasını kolaylaştırmak ve yerel ağları güçlendirmek için teknolojiye yararlanan girişimler geliştirmiştir.

Almanya'da dijital platformlar, yerel sosyal katılım için birer araç görevi görmektedir. Gönüllüler tarafından yönetilen bloglardan profesyonel ulusal ağlara kadar mahalle ile ilgili platformlar, insanların bağlantı kurabildiği, bilgi paylaşabildiği ve yerel girişimlere katılabildiği alanlar yaratmaktadır. Bu platformlar, farklı topluluk üyelerini bir araya getirerek sosyal bölünmeleri aşmaya yardımcı olmakta ve daha önce yerel tartışmalardan dışlananların aktif olarak katılımını sağlamaktadır.

Finlandiya'da ise teknoloji, çatışma yönetimi ve barışı sağlama gibi zorlu konularda devreye giriyor. Crisis Management Initiative (CMI) adında bir girişim bulunmaktadır. Bu girişim, ağ analizi ve büyük veri gibi teknolojileri kullanarak çatışma modelleri oluşturuyor. Bu sayede, bir sorunu analiz etmek ve doğru kararlar almak çok daha kolaylaşıyor.

Social Inclusion through Digital Media

Hatta barış süreçlerinde herkesin söz sahibi olabilmesi için web tabanlı araçlar bile geliştiriyorlar. Finlandiya'nın bu "barış teknolojisi" ekosistemi; iş birliğine, sürekli öğrenmeye ve yapılan işin etkisini ölçmeye odaklanıyor. Bu da onu barış inşası konusunda gerçekten yenilikçi bir yaklaşım haline getiriyor.

İspanya'da, topluluk oluşturma çabaları sosyal güçlendirmeye odaklanmaktadır. Uzmanlar, dışlanmış toplulukların sesini duyurmak için kolektif çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

Afroféminas ve Afrocolectiva gibi platformlar, yaygın anlatıları sorgulamak ve temsil edilmeyi teşvik etmek için kendi içeriklerini oluşturmaktadır. Araştırmalar, dijital platformların marjinalleşmiş toplulukların sosyal, ekonomik ve kültürel katılımını artırmak için kilit öneme sahip olduğunu göstermektedir.

İrlanda'da dijital katılım ve çatışma çözümü için çeşitli çalışmalar yapılıyor. SICAP programı, desteğe ihtiyacı olan kişilere dijital araçlara erişim imkanı sunuyor. Bir diğer girişim olan New Communities Partnership (NCP), mültecilere ve göçmenlere dijital okuryazarlık öğretiyor. Katılımcılar, internetten iş aramayı ve devlet hizmetlerine ulaşmayı öğreniyor. İrlanda ve Kuzey İrlanda'da dijital medya aynı zamanda barışı ve sosyal uyumu güçlendirmek için de bir araç. Buradaki temel hedef, internetteki olumsuzluk, yalan haber ve nefret söylemiyle mücadele etmek. Böylece dezavantajlı grupların da dijital toplumun bir parçası olması hedefleniyor.

Türkiye'de dijital platformlar, insanların bir araya gelip sesini duyurmasını sağlıyor. Özellikle gençler, kadınlar ve desteğe ihtiyaç duyan diğer gruplar, sosyal medyada ve forumlarda kendilerine güvenli topluluklar yaratıyor. Bu dijital platformlar, bireylerin tecrübelerini paylaşmasına, haklarını savunmasına ve yaşam şartlarını iyileştirecek girişimlerde iş birliği yapmasına olanak tanıyor.

Danimarka'da ise iki önemli platform öne çıkıyor: Red Barnet Ungdom (Save the Children Gençlik Danimarka) ve Ungdommens Røde Kors (Gençlik Kızılhaçı Danimarka). Bu platformlar, özellikle risk altındaki gençlere mentorluk desteği sağlıyor.

Fakat, bu raporda defalarca altını çizdiğimiz bir gerçek var: İnternet ve dijital platformlar, ne yazık ki gündelik hayatta var olan eşitsizlikleri ve ayrımcılığı aynen tekrarlama eğiliminde olduğu da açıktır.

06

Alınan Dersler Karşılaşılan Zorluklar ve Mevcut Fırsatlar

Dijital kapsayıcılık girişimleri, erişilebilirlik, dijital okuryazarlık, topluluk katılımı, farklı paydaşların işbirliği veya eşit katılımın önemini vurgulamaktadır. Her ulusal rapor, kapsayıcı dijital alanların geliştirilmesinde değerli bilgiler sunmakta ve kendine özgü sorunlarla karşılaşmaktadır.

Çıkarılan Dersler

Danimarka, yapılandırılmış bir dijital stratejinin ne kadar önemli olduğunu vurguluyor. Bu stratejinin temelinde ise erişilebilirlik ve okuryazarlık yatmalı. Mesela "Dijital Posta" sistemini hayata geçirdiklerinde bir şey fark ettiler: özellikle yaşlı yetişkinler için dijital beceri eğitimleri şarttı. Bu deneyim, kapsayıcılık çabalarının sürekli ve duruma göre uyarlanabilir olması gerektiğini açıkça gösterdi.

Finlandiya'nın yaklaşımı ise dijital ve yüz yüze etkileşimi birleştirmekten geçiyor. Savunuculuk için sosyal medyayı da akıllıca kullanıyorlar. Bu yöntem, topluma katılımı, söz sahibi olmayı ve barış inşasını etkili bir şekilde destekliyor. Ancak burada kritik bir nokta var: dijital medyanın sorumlu bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve toplumun her kesiminin dijital kapasitesini artırmak hâlâ büyük önem taşıyor.

Almanya, her seviyede medya okuryazarlığının ve dijital eğitimin altını çiziyor. Ülke çapında yürüttükleri kampanyalar ve dijital öğrenme programları şunu kanıtıyor: kapsayıcılık, sadece teknolojiye erişim sağlamaktan çok daha fazlası demek. Aynı zamanda eğitimi ve iş gücü gelişimini desteklemek için yeterli beceri ve altyapıyı da gerektiriyor.

Çıkarılan Dersler, Zorluklar ve Fırsatlar

Ukrayna, dezenformasyon, gizlilik ihlalleri ve dışlanmayla ilişkili risklerin altını çizmektedir. Dijital okuryazarlık, güçlü düzenleyici çerçeveler ve tabandan gelen hareketler; bu zorlukları azaltmada ve kapsayıcılık ile katılım açısından dijital medyanın potansiyelini en üst düzeye çıkarmada kilit bir rol oynamaktadır.

İspanya, dijital okuryazarlığın, teknolojik kaynaklara eşit erişimin ve dijital platformların erişilebilirliğinin önemini vurgulamaktadır. Karar alma süreçlerine ve içerik üretimine marjinalleştirilmiş toplulukların dahil edilmesi, güçlenmeyi teşvik etmekte ve hâkim anlatılara karşı durmaktadır.

İrlanda, marjinalleştirilmiş topluluklar için dijital okuryazarlığın temel rolünü ön plana çıkarmakta; hükümet ve sivil toplum kuruluşları arasında hedefe yönelik programların ve sürdürülebilir iş birliğinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Türkiye, dijital platformların topluluk oluşturma ve savunuculuk için nasıl güçlü araçlar işlevi görebileceğini ortaya koymakta; marjinalleştirilmiş grupların deneyimlerini paylaşmasına ve haklarını savunmasına olanak tanımaktadır.

Zorluklar

Dijital kapsayıcılık alanındaki tüm çabalara karşın, kalıcı engeller varlığını sürdürüyor. Nefret söylemi, dezenformasyon, çevrimiçi taciz, yabancı düşmanlığı, sanal alanda temsil eksikliği ve dijital uçurum bu engellerin başında geliyor.

Danimarka, yaşlı yetişkinler ve göçmenler arasındaki dijital okuryazarlık açığını kapatma konusunda güçlükler yaşamakta; çevrimiçi taciz ise acil bir sorun olmaya devam etmektedir. Finlandiya ve Ukrayna, eşit dijital erişimin sağlanması ve dezenformasyonun azaltılması konularında zorluklarla karşı karşıyadır. Almanya, eğitim ve öğretim alanında dijital altyapının iyileştirilmesine hâlâ ihtiyaç duymakta olup öğretmenler kaynaklar ve eğitim konusundaki memnuniyetsizliklerini dile getirmektedir. İspanya, eşit teknolojik erişimin sağlanması ve dijital ayrımcılığın giderilmesi konularında engellerle karşılaşmaktadır.

İrlanda, özellikle kırsal bölgelerdeki dijital altyapı eşitsizlikleriyle mücadele etmeye devam etmekte ve kaynaklara adil erişimin sağlanmasına çalışmaktadır. Türkiye ise kamu-özel sektör ortaklıklarını güçlendirmeye devam etmelidir.

Fırsatlar

Ülkeler, dijital kapsayıcılığı artırmak için yapay zeka ve açık kaynaklı çözümler gibi yeni teknolojilerden sonuna kadar faydalanabilir.

Her ülkenin parladığı bir alan var ve bunlar diğerlerine ilham olabilir: Danimarka'nın yapay zeka destekli erişilebilirlik araçlarına odaklanması, diğer uluslar için harika bir model sunuyor. Finlandiya'nın kapsayıcı dijital dönüşüme olan bağlılığı, dijital medyanın ne kadar katılımcı toplumlar yaratabileceğini gösteriyor. Almanya'nın "Okullar için Dijital Pakt" projesi, altyapı yatırımlarıyla dijital eğitimi güçlendirmek için büyük bir fırsat. İspanya'nın sektörler arası politikalara verdiği önem, daha kapsayıcı bir dijital toplumun kapılarını aralayabilir. İrlanda'nın yenilikçilik ve iş birliği yoluyla dijital güçlenmeyi teşvik etme yaklaşımı, küresel çabalar için bir örnek teşkil edebilir. Türkiye ise altyapıdaki ve dijital okuryazarlık girişimlerindeki sürekli iyileştirmeler sayesinde, dijital araçların etkisini en üst düzeye çıkarabilir.

Harekete Geçilmesi Gereken Temel Alanlar

1. Eğitim, eğitim, eğitim. Dijital Okuryazarlık Programlarının Genişletilmesi Başta savunmasız durumdaki gruplara mensup olan veya farklı eşitsizliklerin iç içe geçtiği kesimlerde yer alan olmak üzere tüm bireylerin, dijital ortamlarda etkin biçimde yol alabilmek ve eleştirel düşünce geliştirebilmek için anlamlı ve uygulamalı eğitim almasının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Evrensel Tasarımlı Öğrenme (ETÖ) ve dijital yetkinliğin müfredatın (hem örgün hem de yaygın eğitimde) merkezine yerleştirilmesi, yaşam boyu öğrenmenin teşvik edilmesi, kesişimsel yaklaşımın benimsenmesi ve internetin yerinde kullanımının hayata geçirilmesi de kritik öneme sahip unsurlardır.

2. Topluluk Katılımı: Başarılı girişimler, çoğunlukla aktif topluluk katılımını ön plana çıkarmakta; savunmasız durumdaki grupların tasarım süreçlerine doğrudan dahil edilmesini esas almaktadır.

Çıkarılan Dersler, Zorluklar ve Fırsatlar

3. Altyapı ve Erişilebilirliğin Güçlendirilmesi

Özellikle kırsal bölgelerdeki teknolojik altyapı açıklarının giderilmesi ve dijital araçların tüm bireyler için erişilebilir kılınması bu alandaki en öncelikli hedefler arasında yer almaktadır.

4. Dijital Hakların ve Koruma Mekanizmalarının Pekiştirilmesi

Dijital ortamda, taciz, dezenformasyon ve gizlilik ihlallerinin önüne geçilmesine yönelik politikaların hayata geçirilmesi ile güvenli ve kapsayıcı bir dijital alanın teşvik edilmesi.

5. Kapsayıcı İçerik Üretiminin Desteklenmesi

Dışlanma riski taşıyan ya da marjinalleştirilmiş grupların kendi deneyim ve perspektiflerini yansıtan dijital anlatılar üretmesi ve bu anlatılar üzerinde kontrol sahibi olması kritik bir öneme sahiptir. Kültürlerarası ve dijital yetkinlikler konusunda ileri düzeyde yetişmiş, kesişimsel ayrımcılığın bilincinde olan çeşitli seslerin varlığı; dijital içerik üretimini, kalıp yargı ve önyargılarla mücadele eden karşı anlatıların oluşturulmasını ve paylaşılmasını mümkün kılmaktadır. Bu durum, sanal alanda daha çoğulcu bir temsil ortamının doğmasına zemin hazırlamakta; söz konusu alanı arabuluculuk, demokrasi ve çeşitli katkılar bakımından çok daha zengin bir niteliğe kavuşturmaktadır.

6. Çok Paydaşlı İş Birliğinin Teşvik Edilmesi.

Paylaşılan girişimlerin büyük çoğunluğunda ortak bir unsur öne çıkmaktadır: hükümetlerin, kar amacı gütmeyen kuruluşların ve Sivil Toplum Kuruluşlarının —kimi durumlarda tabandan gelen topluluk gruplarının da— sürece dahil olması ve bu sürece aktif olarak sahip çıkması. Bazı projelerde özel sektör kuruluşları da faaliyet ve çalışmaların bir parçası haline gelmiştir. Bütüncül bir yaklaşım, farklı bakış açılarının gözetilmesini güvence altına almakta ve sürdürülebilir ile etkili dijital kapsayıcılık stratejileri için ideal koşulların oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır.

7. Dijital Girişimlerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi

Dijital kapsayıcılık programlarının etkinliğini ölçmek için çerçeveler oluşturulmalıdır. Stratejiler, kanıta dayalı sonuçlar temelinde sürekli olarak gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir.

8. Yapısal Engellerin Giderilmesine Yönelik Stratejik Politikalar

Yapısal engellerin kesişimsel bir perspektifle tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması kritik bir öneme sahip. Kültürel kalıplar, sosyoekonomik eşitsizlikler ve erişilebilirlik sorunları gibi unsurların bu süreçte mutlaka göz önünde bulundurulması gerekiyor. Tüm bireylerin dijital medyadan yararlanabilmesi ve çevrimiçi ortamda güvenle hareket edebilmesi ancak bu sayede mümkün. Bu engelleri azaltmaya yönelik politikaların kapsayıcılığı desteklemede somut sonuçlar verdiği de görülüyor.

Her ülke kendine özgü sorunlar ve çözümler ortaya koyuyor. Ancak bazı ortak temalar dikkat çekiyor. Dijital uçurumu aşmak için stratejik politikalara duyulan ihtiyaç, kesintisiz dijital okuryazarlık eğitiminin önemi, altyapıya yapılacak yatırımların gerekliliği, nefret söylemi, ırkçılık ve ayrımcılığa karşı koruma mekanizmaları, çevrimdışı sosyal eşitsizliklerin dijital ortama taşınmasını önleyecek stratejilerin belirlenmesi ve marjinalleştirilmiş grupların aktif katılımının sağlanması bu temaların başında geliyor. Yukarıda sıralanan alanlara odaklanıldığında, toplumlar daha kapsayıcı bir dijital gelecek inşa edebilir. Köken ya da koşuldan bağımsız olarak herkesin dijital olanaklara eşit biçimde erişebildiği bir dünya, ulaşılabilir bir hedef.

Çıkarılan bu dersler, farklı ülkelerde dijital medya aracılığıyla sosyal kapsayıcılığa yönelik etkili stratejiler geliştirilmesinde uyum sağlama becerisinin, iş birliğinin ve yerel bağlamlara odaklanmanın ne denli belirleyici olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor.

Savunmasız Topluluklar, Göçmenler ve Mülteciler İçin Dijital Kapsayıcılığa İlişkin Sonuçlar

Avrupa bağlamına ilişkin rapor, dijital kapsayıcılık alanında kayda değer bir ilerlemeye işaret ediyor. Ancak katılım, barış inşası ve çeşitlilik açısından tam anlamıyla bir arabuluculuk sağlanması konusunda önemli engeller hâlâ aşılabilmiş değil. Avrupa Birliği, sosyal kapsayıcılığı desteklemeye ve dijital uçurumu kapatmaya yönelik politikalar, hukuki çerçeveler ve projeler hayata geçirdi. #ATodoColor ve ALL DIGITAL Weeks gibi girişimler, AB'nin dijital okuryazarlığa verdiği önemi somut biçimde ortaya koyuyor. Ne var ki bu girişimler, arabuluculuk odaklı bir yaklaşımdan ziyade kapsayıcılığı ve dijital becerileri ön plana çıkarıyor. Arabuluculuk stratejilerinin kapsayıcılık ve barış inşası için bir araç olarak geliştirilmesi ise henüz yeterince keşfedilmemiş bir alan olmaya devam ediyor.

Danimarka'nın kapsayıcı dijital medyaya yaklaşımı ilerici bir nitelik taşımakta olup güçlü kamu-özel sektör iş birlikleri dijital uçurum, nefret söylemi ve çevrimiçi taciz sorunlarını ele almaktadır. Bununla birlikte, yaşlı yetişkinleri ve göçmenleri desteklemeye, dijital kaynaklara ve okuryazarlık programlarına eşit erişimi güvence altına almaya yönelik daha fazla çabaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Finlandiya, dijital medyanın dönüştürücü potansiyelini ön plana çıkarırken dezenformasyon, gizlilik endişeleri ve engelli bireylerin dışlanması gibi risklerini de kabul etmektedir. Ülke, bu riskleri azaltmak amacıyla eğitim, koruyucu mevzuat, erişilebilir fiyatlandırma ve

tabandan gelen dijital aktivizme odaklanmaktadır.

Ancak dijital dönüşüm süreci, hedef gruplar arasındaki dijital erişim ve yetkinlik düzeyleri yeterince değerlendirilmeden ele alındığında fazla iyimser bir tablo çizme tehlikesi taşıyor. Dijital platformların mülkiyeti, ticari çıkarlar ve demokrasiye ilişkin farklı yorumlar da dijital medyanın kapsayıcılığı desteklemedeki etkinliğini doğrudan etkiliyor.

Almanya, medya okuryazarlığı, dijital altyapı ve kapsayıcı eğitim alanlarına güçlü bir vurgu yaparak dijital medyayı sektörler genelinde entegre etmede istikrarlı bir ilerleme kaydetti. Altyapı ve öğretmen eğitimi konusundaki zorluklar bulunmasına rağmen, ülkenin dijital kapsayıcılığa olan bağlılığı daha eşitlikçi bir dijital toplumun inşası için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Ukrayna, kapsayıcılığı ve katılımı desteklemek amacıyla dijital okuryazarlığı, koruyucu yasaları ve tabandan gelen hareketleri ön plana çıkarmaktadır. Dijital medyanın sorumlu kullanımının sağlanması, bilgili ve bağlantılı bir toplumun teşvik edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

İspanya, dijital medyanın sosyal kapsayıcılıktaki hem potansiyelini hem de risklerini vurgulamaktadır. Dijital platformlar görünürlük ve katılım için fırsatlar sunmakla birlikte, etkili biçimde yönetilmediği takdirde eşitsizliği de sürdürmektedir. Ülke, dijital ve algoritmik okuryazarlığı, içerik düzenlemesini ve sorumlu dijital katılımı öncelik olarak ele almaktadır.

Savunmasız Topluluklar, Göçmenler ve Mülteciler İçin Dijital Kapsayıcılığa İlişkin Sonuçlar

Öneriler arasında dijital okuryazarlığın örgün ve yaygın eğitime entegre edilmesi, erişilebilir dijital katılım alanlarının oluşturulması ve dijital platformların zararlı içeriklerin moderasyonunda daha fazla sorumluluk üstlenmesinin teşvik edilmesi yer almaktadır. İspanya ayrıca Açık Eğitim Kaynaklarının (AEK) dijital kapsayıcılığı desteklemedeki rolünü ve akran mentorluğu ile topluluk temelli dijital erişim programları aracılığıyla marjinalleştirilmiş toplulukların desteklenmesini de vurgulamaktadır.

İrlanda, dijital kapsayıcılığa, özellikle göçmenlerin ve mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda özgün bir yaklaşım sergilemektedir. Ülke, dışlanma riskiyle karşı karşıya olanlara temel dijital beceri eğitimi sağlamayı amaçlayan Vatandaşlar için Dijital Beceriler programı gibi girişimler hayata geçirmiştir. İrlanda ayrıca topluluk temelli dijital okuryazarlık programlarını da ön plana çıkarmakta; savunmasız nüfusa ulaşmak için yerel kuruluşlardan ve kütüphanelerden yararlanmaktadır. Bununla birlikte, özellikle kırsal bölgelerde uygun fiyatlı dijital araçlara ve yüksek hızlı internete tutarlı erişimin sağlanması konusunda zorluklar devam etmektedir. Bunun yanı sıra İrlanda, çevrimiçi dezenformasyon ve nefret söylemine karşı yasal koruma mekanizmalarını güçlendirme çalışmalarını sürdürmekte; ifade özgürlüğünü güvence altına alırken dijital zararları önleyen dengeli bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı da kabul etmektedir.

Genel olarak, internetin çeşitli, güvenli ve kapsayıcı bir alana dönüştürülmesine yönelik stratejik kararlar alınırken şu hususların göz önünde bulundurulması gerekmektedir:

dijital uçurumun kalıcılığı — özellikle kırsal bölgelerde ve kesişimsel ayrımcılığa maruz kalabilen savunmasız grupları olumsuz etkileyen boyutuyla —; kapsamlı dijital okuryazarlık programlarının ve kesişimsel yaklaşımın yetersizliği; sanal alanda çeşitli seslerin sınırlı temsili ve mevcut platform geliştirme süreçlerinin kalıp yargıları, önyargıları ve sosyal eşitsizlikleri yeniden üretmeye ve pekiştirmeye devam etmesi..

Değişim; topluluk katılımı, çok paydaşlı uzun vadeli ve sürdürülebilir iş birlikleri ile eğitim aracılığıyla gerçekleşecektir. Dijital eşitsizliklerin giderilmesinde ve temel dijital yetkinlikler ile becerilerin kazandırılmasında kapsayıcı ve eleştirel örgün, yaygın ve serbest eğitimin rolü; erişilebilir, ilgi çekici ve çeşitli öğrenme ortamlarının oluşturulmasıyla birlikte kapsayıcı dijital medyanın geleceği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu unsurların ele alınmasıyla toplumlar, savunmasız topluluklar, göçmenler ve mülteciler için daha kapsayıcı, katılımcı ve eşitlikçi bir dijital geleceğe doğru ilerleyebilir.

08

Yetkinlikler ve Beceriler Alanındaki Çalışmalara İlişkin Son Öneriler

Raporun temel bulgularından hareketle, aşağıdaki bölüm Avrupa Birliği'nin Dijital Yetkinlik çerçevesi (DigiComp) kullanılarak dijital yetkinlik ve beceri düzeyi alanında üzerinde çalışılabilecek temel unsurları belirlemeyi amaçlamaktadır.

Aşağıdaki dijital beceri ve yetkinlikler, başta göçmenler ve mülteciler olmak üzere kırılgan toplumlar arasında dijital kapsayıcılığın desteklenmesi açısından büyük önem taşımaktadır:

1. Bilgi ve Veri Okuryazarlığı

- Dijital içerikleri arama, değerlendirme ve eleştirel biçimde analiz etme becerisi.
- Eleştirel düşünce: Dezenformasyon, sahte haberler ve gizlilik ihlallerini tespit etme.

2. İletişim ve İş Birliği

- Dijital araçların doğru kullanımı.
- İletişim araçları ve iletişim stratejilerinin —örneğin hikâye anlatıcılığının (storytelling) — bilinmesi ve uygulanması.
- Kültürlerarası yetkinlik ya da dijital iletişimdeki kültürel farklılıklara dair farkındalık.

3. Dijital İçerik Üretimi

- Dijital içerikleri kültürel açıdan kapsayıcı bir biçimde üretme, düzenleme ve paylaşma becerileri.
- Telif hakkına ve fikri mülkiyete saygı göstererek dijital platformları etik biçimde kullanma.

4. Güvenlik ve Siber Güvenlik

- Kişisel verilerin ve gizlilik haklarının korunması.
- Çevrimiçi riskler, dolandırıcılık ve siber zorbalık konusunda farkındalık.

5. Dijital Ortamlarda Problem Çözme

- Yeni dijital araçlara uyum sağlama ve teknik engellerin üstesinden gelme.
- Eğitim, istihdam ve sivil katılım için dijital kaynakların etkin biçimde kullanılması.

Yetkinlikler ve Beceriler Alanındaki Çalışmalara İlişkin Son Öneriler

Dijital Kapsayıcılığı Desteklemek için İçerik Üreticilerine Yönelik Yetkinlikler ve Beceriler

1. Kültürlerarası İletişim ve Farkındalık

- Kültürel hassasiyetleri ve farklı bakış açılarını anlama.
- İçerikleri farklı topluluklar için kapsayıcı ve erişilebilir biçimde uyarlama.

2. Kapsayıcı Hikaye Anlatımı ve Temsil

Savunmasız toplulukların etik ve sorumlu bir biçimde betimlenmesi

- Göçmenler ve mülteciler gibi savunmasız durumdaki grupların seslerini yükseltmek amacıyla içerik üretim süreçlerine dahil edilmesi.

3. Dijital Erişilebilirlik ve Evrensel Tasarım

- İçeriklerin tam anlamıyla erişilebilir olmasının sağlanması.
- Sade bir dil kullanma, görseller için alternatif metin (yazı) ekleme ve seslendirme seçenekleri sunma.

4. Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünce

- Dezenformasyon ve sahte haberlerin tespit edilmesi.
- Olumlu dijital katılımın ve çevrimiçi güvenliğin teşvik edilmesi.

5. Topluluk Katılımı ve Birlikte Üretim

- Marjinalleştirilmiş grupların içerik geliştirme sürecine dahil edilmesi.
- Etkileşimli medya aracılığıyla saygılı dijital katılımın teşvik edilmesi.

Dijital içerik üreticileri, dijital kapsayıcılığın

DigiComp çerçevesine göre aşağıdaki beceri ve yetkinliklerin ön plana çıkarılması ya da ele alınması gerekmektedir: desteklenmesinde kritik bir rol üstlenmektedir.

1. Bilgi ve Veri Okuryazarlığı

- Veri, bilgi ve dijital içeriklere göz atma, arama ve filtreleme
- Veri, bilgi ve dijital içerikleri değerlendirme
- Veri, bilgi ve dijital içerikleri yönetme

2. İletişim ve İşbirliği

- Dijital teknolojiler aracılığıyla etkileşim kurma
- Dijital teknolojiler aracılığıyla paylaşım yapma
- Dijital teknolojiler aracılığıyla vatandaşlık katılımını sağlama
- Dijital teknolojiler aracılığıyla iş birliği yapma
- Dijital ortam görgü kuralları (Netiket)

3. Dijital Kimlik Yönetimi

- Dijital içerik oluşturma
- Dijital içerik geliştirme
- Dijital içerikleri bütünleştirme ve yeniden düzenleme
- Telif hakkı ve lisanslar

4. Güvenlik

- Kişisel verilerin ve gizliliğin korunması
- Sağlık ve refahın korunması
- Problem çözme
- Dijital yetkinlik eksikliklerinin tespit edilmesi

Bu yetkinlik ve becerilerin bütünleşik biçimde ele alınmasıyla hem kırılgan topluluklar hem de dijital içerik üreticileri, daha kapsayıcı ve adil bir dijital ortamın oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

Hikayemizi Takipte Kalın

www.includememedia.eu

This work is licensed under

Creative Commons
Attribution-NonCommercial-
ShareAlike 4.0 International

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

* Atık yönetimine ilişkin not: Lütfen bu belgeyi renkli yerine gri tonlamalı veya siyah beyaz olarak yazdırınız. Lütfen kağıdın her iki yüzüne de yazdırınız (çift taraflı) ve mümkünse birden fazla slayt veya sayfayı tek bir sayfaya sığdırarak yazdırınız.

Co-funded by
the European Union

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. Ancak ifade edilen görüş ve düşünceler yalnızca yazar(lar) a ait olup Avrupa Birliği'nin veya Avrupa Eğitim ve Kültür Yürütme Ajansı'nın (EACEA) görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. Ne Avrupa Birliği ne de EACEA bu görüşlerden sorumlu tutulamaz.